

AULANGON PUISTOMETSÄ

Metsäntutkimuslaitos
Unioninkatu 40 A
00170 Helsinki 17
Puh. (90) 661 401

Aulangon puistometsä
13230 Aulanko
Puh. (917) 22 791

Kansikuva: Aulangonvuori
Lusikkaniemestä nähtynä

Kuvat: Erkki Oksanen

Teksti: Reino Saarnio

Retkeilyoppaan käyttäjälle

Metsäntutkimuslaitos toivottaa kävijät tervetulleiksi Aulangon puistometsään tutustumaan sen monipuoliseen luontoon ja erikoislaatuisiin nähtävyyksiin.

Luonnonsuojelualueeksi Aulangon alueella on varsin hyvät luontaiset edellytykset. Sen sijainti kauniin Aulangonjärven ja Vanajaveden välisellä kannaksella, maaston vaihtelevuus, Aulangon-matkailukeskuksen läheisyys, erinomaiset liikenneyhteydet, lähiseudun historialliset nähtävyydet ja seudun kauneus ovat tekijöitä, jotka lisäävät alueen viihtyisyyttä.

Alueen kauneus, ja viihtyvyys, voitaneen sanoa koko puistometsän tulevaisuus, ovat kuitenkin suuresti riippuvaisia alueen käyttäjistä. Kävijöiden hienovarainen suhtautuminen luontoon ja sen kunnioittaminen luovat vankan pohjan alueen kehittämiseksi. Luottamuksellinen ja hyvä yhteistyö alueella kävijöiden ja Metsäntutkimuslaitoksen välillä on se perusta, jolle Aulangon tulevaisuus rakentuu. Kuten tinkimättömämmin rauhoitusmääräyksiä noudatetaan ja kuten siistimpänä alue pidetään, sitä paremmin se toteuttaa tarkoitustaan.

Maisema näköalatasanteelta Aulangonjärvelle

Puistometsän historia

Aulangon luonnonsuojelualue perustettiin Hämeen läänin maaherran antamalla päätöksellä heinäkuun 4. päivänä 1930. Päätökseen oli useita syitä.

Alueen korkeimmalla kohdalla, Aulangon vuoren laella, jonka korkeus on 150 m merenpinnasta ja 70 m Aulangonjärvestä, on ollut pakanuuden ajalla muinaislinna. Vuoren laki oli erityisen sopiva varustuksen paikaksi, sillä sen kolmelle suunnalle jyrkästi viettävät rinteet helpottivat linnan puolustamista. Tämä hämäläisten vanha linna lienee hävitetty vuoden 1250 tienoilla, jolloin maahan tulleet ruotsalaiset ryhtyivät rakentamaan vielä nykyäänkin kaupungissa jäyhänä kohoavaa Hämeen linnaa.

Luonnonsuojelualueeseen liittyvällä Lusikkaniemellä, joka nykyisin on Hämeenlinnan kaupungin omistuksessa, on hämäläisyyden muinaisuuteen häipyvä historiansa. Sen alkuperäinen nimi, Hiiden niemi, on antanut aiheen olettaa, että niemen korkeimmalla kohoumalla olevat kivet ovat vanhoja uhrikiviä.

Alueen alkuperäinen luonto muuttui ihmiskäden toimesta suuresti erityisesti vuosina 1883—1910, kun silloinen Karlbergin kartanon omistaja, eversti Hugo Standertskjöld (1844—1931) ryhtyi suurisuuntaisiin rakennus- ja muutostöihin alueella. Aulangon luojana tunnettu Standertskjöld oli syntynyt Vanantaan kartanosta Janakkalasta. Oleskeltuaan pari vuosikymmentä ulkomailla ja hankittuaan valtavan omaisuuden asetehtailijana Venäjällä Standertskjöld palasi Suomeen ja sijoitti varojaan ostamalla mm. Karlbergin kartanon vuonna 1883.

Sittemmin everstin päämielenkiinto kohdistuikin kartanon ja sen ympäristön kunnostamiseen ja kaunistamiseen keskieu-rooppalaisten esikuvien mukaan. Parhaimmillaan laskettiin töissä olleen 150 hevosmiestä ja toista sataa jalkamiestä.

Kallioita louhittiin, nykyiset Joutsenlampi ja Metsälampi, joiden pinta-ala on 4,2 ha, kaivettiin poistamalla maata yli 100 000 m³ ja siirtämällä maamassat puistoalueille ja metsiin. Uusia teitä rakennettiin 14 km, ja entisen muinaislinnan paikalle pystytettiin massiivinen 33 m:n korkuinen näkötorni. Lisäksi rakennettiin lukuisia huvimajoja, paviljonkeja, näköalaterasseja ja erikoinen rauniolinnake Hattulaan johtavan tien varteen.

Alkuperäistä luontoa muutettiin myös istuttamalla lukuisia havu- ja lehtipuulajeja sekä erilaisia pensaita ja kukkia eri puolille Aulangon vuorta. Eversti Standertskjöldin aikaisista havupuistutuksista kasvavat vielä luonnonsuojelualueella ainakin lehtikuusi, pihtakuusi ja sembramänty sekä lehtipuista lehmus, vaahtera ja jalava.

Hugo Robert Standertskjöld, Aulangon puiston luoja

Museovirasto

Nykyisellä luonnonsuojelualueella oli vuosisadan vaihteessa Suomen ensimmäinen eläintarha. Luontaisen eläinkannan lisäksi oli tarhattuina peuroja ja saksanhirviä, vuohia, riikinkukkoja ja fasaaneja. Eläintarhan pidosta luovuttiin melko pian. Suurimpana syynä oli eläinten joutuminen monenlaisen vahingon kohteeksi, jopa salametsästäjät olivat asialla. Ainoiksi tarhaeläimiksi jäivät tekolammissa uiskentelevat vesilinnut: joutsenten lisäksi useita ulkomailta tuotuja vesilintulajeja.

Näihin aikoihin virisivät myös suunnitelmat Aulangon vuoren ja sen lähialueiden rauhoittamiseksi. Ajatus toteutuikin sitten vuonna 1930. Luonnonsuojelualueen perustamisella ja sen siirtämisellä luonnonsuojeluviranomaisten valvontaan tahdottiin erityisesti turvata eversti Standertskjöldin työn tulokset sekä säilyttää kappale kaunista Hämeen luontoa tuleville sukupolville asiantuntijoiden tarkan valvonnan alaisena.

Maatalousministeriön hyväksyttyä 22. helmikuuta 1935 silloisen Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen ja Hämeenlinnan kaupungin välillä tehdyn sopimuksen Suomen valtio osallistui vuotuisella määrärahalla Aulangon alueen hoito- ja hallintokustannuksiin. Samalla päätöksellä siirrettiin luonnonsuojelualueen valvonta ja hoito hoitokunnalle, johon kuului kaksi jäsentä. Näistä toisen määräsi Metsätieteellinen tutkimuslaitos, toisen Hämeenlinnan kaupunki. Hoitokunta ryhtyikin ripeästi töihin alueelle laaditun hoitosuunnitelman pohjalta. Alueelle istutettiin 1930-luvun loppupuolella runsaasti erilaisia ulkomaisten puulajien metsiköitä ja pieniä puuryhmiä monipuolistamaan ja elävöittämään luontoa. Myös jalojen lehtipuiden osuus lisääntyi ilahduttavasti vuosikymmenien aikana. Nykyisin alueella tavataan kaikki jalot lehtipuulajimme.

Eversti Hugo Standertskjöldin, suuren luonnonystävän ja rakentajan, elämäntyön vaalijoina ja jatkajina Aulangon luonnonsuojelualueella 1930-luvulla on erityisesti mainittava Metsäntutkimuslaitoksen silloinen johtaja professori Olli Heikinheimo ja sittemmin professori Sakari Saarnijoki.

Aulangon luonnonsuojelualue siirtyi valtion omistukseen ja Metsäntutkimuslaitoksen hallintaan v. 1963.

Metsäntutkimuslaitoksen entisöity toimipaikkarakennus Pukimäellä

Puistometsä tänään

Kävijän täällä nyt näkemä maisemakuva on paljolti toisenlainen kuin esimerkiksi vuosisadan alkupuolella. Voimakkaasti hoidettu puistomaisuus on hävinnyt, mutta tilalla on nyt silloista paljon jylhempi metsä ja vakiintunut kasvillisuus. Arat ja ilmastoomme sopimattomat puulajit ja pensaasat ovat kuluneina vuosikymmeninä luonnon kovan ja armottoman kilpailun seurauksena joko pahasti vaurioituneet tai kuolleet. Liikenteen nopean kasvun vuoksi on tieverkostoa jouduttu parantamaan, ja vuodesta 1970 lähtien moottoriajoneuvoilla ajo on sujunut vaivattomasti pitkin kestopäällystettyä rengastietä. Myös kävelyteitä on parannettu. Vuotuinen kävijämäärä on jatkuvasti lisääntynyt, arvion mukaan se on viime vuosina noussut päälle neljännesmiljoonan.

Ihmisten oikeuksia puistometsässä rajoittaa luonnonsuojelulaki, joka kieltää mm. luonnon kaikenlaisen turmelemisen ja vahingoittamisen. Aulangon alue poikkeaa kuitenkin luonnon- ja kansallispuistoista siinä suhteessa, että liikkuminen alueella on vapaampaa. Toisaalta alueen hoidosta vastaavalla henkilökunnalla on Aulangolla paremmat mahdollisuudet toteuttaa luonnon- ja maisemanhoitoa ja tehdä Aulangosta mahdollisimman viihtyisä ja turvallinen vapaa-ajan viettopaikka.

Alueen turvallisuudesta ja järjestyksestä on vuodesta 1964 vastannut työnjohtaja Yrjö Palm vartiokoirineen. Alueen luonnonhoidosta vastaa lähinnä Metsäntutkimuslaitoksen alue- metsänhoitaja.

Retkeilykohteet

Retkailyoppaassa selostetaan pääpiirteittäin puistometsän kiintoisimmat ja historiallisesti merkittävimmät kohteet.

Esitettävät retkeilykohteet on numeroitu oheiseen karttaan. Kohde 1 sijaitsee moottoriliikenteelle yksisuuntaisen rengastien alkupäässä.

Kohde no 1. Opastaulut. Värillisissä opastauluissa selvitetään neljällä kielellä luonnonsuojelulain alueella liikkuville asettamat rajoitukset sekä osoitetaan mielenkiintoisimmat ja historiallisesti arvokkaimmat kohteet.

Kohde no 2. Tien molemmilla puolilla kasvava luontaisesti syntynyt *järeä kuusivaltainen metsikkö*. Metsikön ikä on n. 140 vuotta. Metsätaloudellisessa mielessä metsikkö on yli-ikäinen, mutta maisemallisilta arvoiltaan erittäin vaikuttava ja aarnimetsän tuntuinen. Toisaalta metsikössä on jo havaittavissa rappeutumisen merkkejä. Pystyy kuivuneita ja lahoja puita joudutaan vuosittain poistamaan useita kymmeniä. Metsikön luontaiseen uudistamiseen tulisi ryhtyä lähivuosina.

Kuusi kukkii Etelä-Suomessa keskimäärin touko-kesäkuun vaihteessa. Siemenet kypsyvät yhden kasvukauden kuluessa ja varisevat maahan joko syksyllä tai seuraavan kevättalven kuluessa. Erittäin hyviä kukkimisvuosia sattuu kuuselle harvoin, ehkä noin 12—13 vuoden väliajoin.

Kuusi kasvaa kaikista eurooppalaisista puulajeista pisimmäksi. Tässä metsikössä järeimpien puiden keskimääräinen pituus (valtapituus) on 33 m. Puuston kuutiomäärä on noin 650 m³/ha.

Kuusta käytetään sahapuiksi ja kuituteollisuuden raaka-aineena.

Kohde no 3. Erikoinen kuusi, jonka latvassa iso tuulenpesä. Tuulenpesä on perinnöllinen häiriö, joka aiheuttaa oksiston epänormaalin tiheän kasvutavan. Oksat ovat tuulenpesässä lyhyt- ja runsashaaraisia. Tuulenpesä voi syntyä joko puun latvaan tai latvuksen eri osiin. Merkittävää on lisäksi, että tuulenpesästä kerätyt siemenet tuottavat jälkeläisiä, jotka ovat "pesän" kaltaisia.

Kotimainen kuusi on monessa muussakin suhteessa hyvin monimuotoinen. Tuulenpesäkuusien lisäksi tavataan metsissämme käärmekuusta, sikermäkuusta, surukuusta ja matalanlanttää tapionpöytää.

Oksien kasvutavassa ilmenevien eroavaisuuksien perusteella kuuset voidaan ryhmitellä viiteen eri tyyppiin: kampa-, nauha-, harja-, laaja- ja huiskilokuusiin. Rungon rakenteessa tavattavat epäsäännöllisyydet, kohoutumat ja paukurat ovat antaneet aiheen puhua mukurakuusesta. Keväällä tai alkukesästä saattaa tarkkasilmäinen kulkija havaita kuusen, jonka nuoret kasvaimet ovat poikkeuksellisen väriset. Nämä värimuodot on ristitty kultakuuseksi ja purppurakuuseksi.

Kohde no 4. Tien molemmilla puolilla kasvaa verraten laaja ja yhtenäinen *pihlajametsikkö*. Pihlaja on hyvin laajalle levinnyt puulaji. Suomessa se on yksi tavallisimmista kasvilajeista. Kuitenkin sitä tavataan maassamme harvoin puhtaina metsikköinä, yksittäiset puut tai pienet pihlajarymät ovat tavanomaisia. Kohdemetsikkö on syntynyt luontaisesti, ja alueelta on jatkuvasti poistettu pihlajaa haittaavat nopeakasvuiset puulajit ja ylispuut. Nämä hoitotoimenpiteet selittävät sen, että pihlaja kasvaa alueella laajalti puhtaana metsikkönä.

Pihlajametsikkö retkeilykohteessa 4

Pihlaja kukkii Etelä-Suomessa keskimäärin kesäkuun 10. päivän tienoilla ja tekee runsaasti kukkia noin joka toinen vuosi. Valkoista kukkaloistoa seuraa syksyllä värikäs hedelmien paljous, joka houkuttelee eri lintulajit, mm. tilhet makoisalle syysaterialle. Onpa ihminenkin keksinyt käyttää marjoja hyväkseen. Makeimmista pihlajanmarjoista saadaan hyvää hilloa ja voidaanpa niistä valmistaa muitakin herkkuja!

Pihlaja voi parhaassa tapauksessa kasvaa n. 15 m:n korkuiseksi. Tässä metsikössä järeimpien puiden keskipituus on 9,5 m ja puuston kuutiomäärä 43 m³/ha.

Pihlajan puuaines on kovaa ja joustavaa. Siitä saadaan mm. erittäin kaunista vaneria. Vielä joitakin vuosikymmeniä sitten pihlajaa käytettiin runsaasti kotiteollisuudessa tarve-esineiden valmistukseen. Tältä ajalta on myös peräisin sanonta ”pienikin pitää, kun se on pihlajaa”.

Kohde no 5. Ruusulaakso. Alue on saanut nimensä siitä, että eversti Standertskjöldillä oli tarkoituksena perustaa alueelle suurisuuntainen ruusuviljelys, joka kuitenkin hyvistä yrityksistä huolimatta ei ottanut onnistuakseen. Paikan puistomainen

Ruusulaakson paviljonki

luonne on edelleen tunnusomainen. Kookkaat ja harvassa kasvavat lehtipuut tekevät paikasta valoisan, jossa monilajinen ja rehevä aluskavillisuus viihtyy erinomaisesti.

Metsälammesta laskevan ojan varteen on 1930-luvun loppupuolella istutettu ulkomaisia puulajeja, mm. kahta tuijalajia, marjakuusta ja lisäksi vielä useita erilaisia pensaslajeja. Everstin aikaisista istutuksista tavataan aluella jaloja lehtipuita ja lehtikuusia. Maantien ja Metsälammen välisessä maastossa polun varrella kasvaa kookas lehtikuusi, jonka pituus on 30,5 m ja rinnankorkeusläpimitta (1,3 m maasta) 75 cm ja puun kuutiolavuus 3,6 m³.

Rengastien varrella sijaitsee Ruusulaakson paviljonki. Tämä goottilaistyylinen huvihuone on alueella ainoa jäljellä oleva puinen rakennus everstin aikoinaan rakennuttamista lukuisista huvihuoneista ja paviljonkirakennelmista.

Kohde no 6. Lehmuskuja. Everstin aikana perustettiin useita puukujanteita pääasiallisesti lehmuksesta ja lehtikuusesta. Monet näistä kujanteista ovat vuosikymmenien aikana tuhoutuneet pääasiallisesti muiden nopeakasvuisempien puulajien ottaessa kasvupaikan haltuunsa. Eräs parhaiten säilyneitä kujanteita on tietä reunustava lehmusrivistö. Lehmus eli niinipuu on ollut kautta aikojen eräs suosituimpia puistojen ja bulevardien koristepuita. Sen syvävihreä ja tuuhea lehvistö sekä kestävyys erilaisia saasteita vastaan ovat tuoneet lehmuksen kulttuuriseuduille. Metsistä lehmus on tällä vuosisadalla vähentynyt uhkaavasti. Sen luontaiset kasvupaikat on usein raivattu pelloksi, tai se on joutunut vähäisen taloudellisen arvonsa vuoksi polttopuiksi. Sen kuoresta valmistettiin muinoin niintä sidonta-aineksi. Tulitikkupuiksi lehmus on hyvin sopiva.

Muut jalot lehtipuumme ovat tammi, saarni, jalava ja vaahtera. Jalavasta erotetaan kaksi lajia, vuorijalava ja kynäjalava.

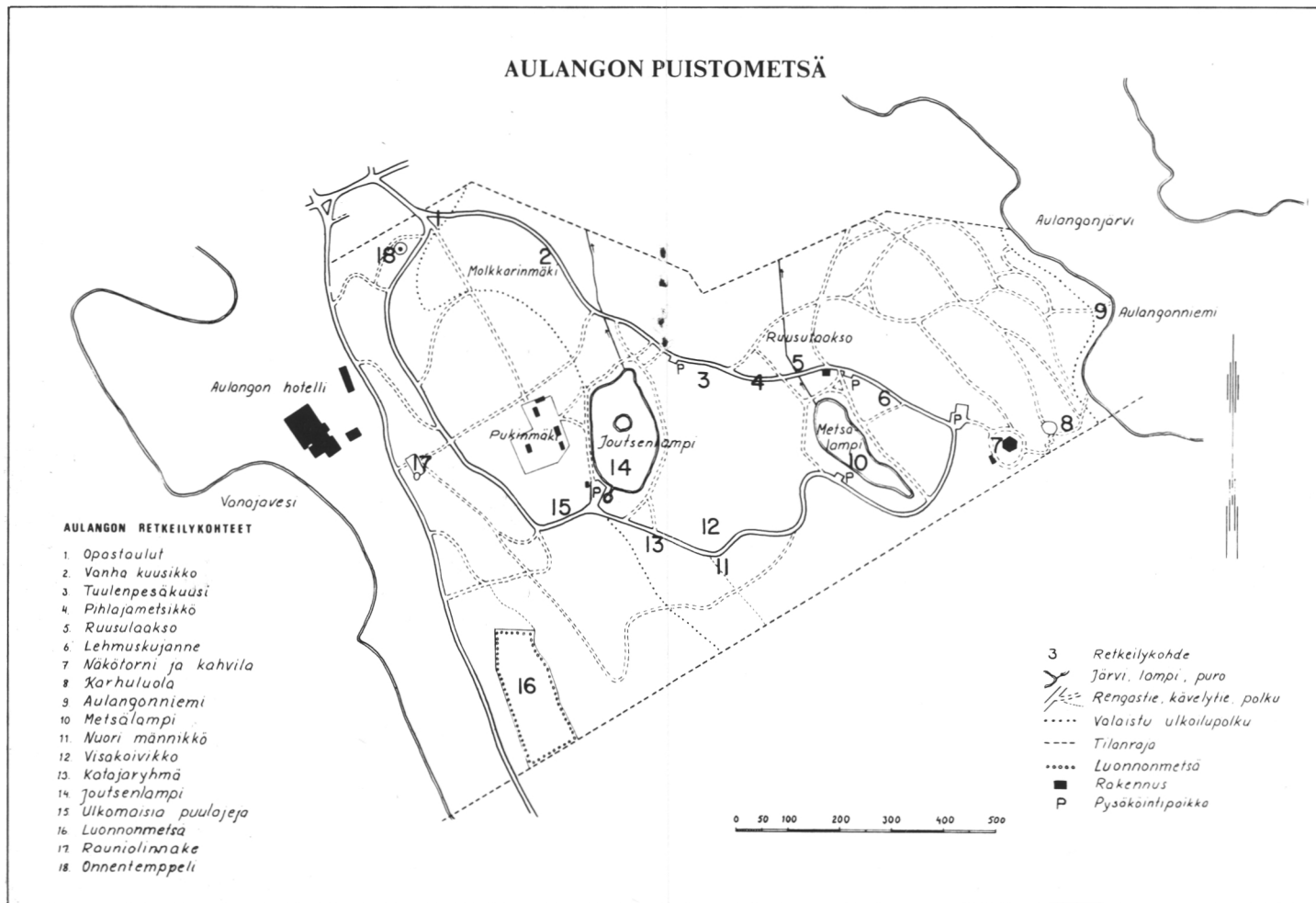
Jalojen lehtipuiden "jalous" johtunee kaiketi siitä, että niitä ylipäänsä tavataan hyvin vähän maassamme. Niiden puuaines on, lehmusta lukuun ottamatta, kovaa ja sitkeätä sekä kuvioinniltaan ja väriltään kaunista ja siten moniin erikoistarkoituksiin sopivaa ja haluttua. Varsinkin vanhemmalla iällä ne ovat järeine oksineen ja tuuheine latvuksineen huomiota herättävän jylhiä.

Jalot lehtipuut kasvavat Suomessa luontaisen levinneisyysalueensa pohjoisilla raja-alueilla, minkä vuoksi niitä tapaa yleensä yksittäisinä puina tai pieninä puuryhminä parhailla kasvupaikoilla.

Everstinaikainen lehmuskuja rengastien varrella

AULANGON PUISTOMETSÄ

Kohde no 7. Aulangon vuoren laki. Luonnonsuojelualueen korkeimmalla kohdalla, muinaisen linnan paikalla kohoaa massiivinen, harmaasävyinen ja kivistä rakennettu torni. Näkötorni kuuluu viimeisiin suuriin töihin, joita eversti teetti Aulangolla ennen kartanon myyntiä. Näkötornin suunnitteli arkkitehti Waldemar Aspelin ja sen rakentaminen aloitettiin vuonna 1906. Se valmistui seuraavana vuonna. Tornin korkeus on 33 metriä. Samanaikaisesti rakennettiin tornin juurelle näköalaterassi, jonka alapuolelta uteliaampi kävijä löytää Lennart Segerstrålen maalaaman metsästysaiheisen freskon.

Aulangonvuorelta avautuu ihastuttava näköala. Tähän pysähtyy mielellään hetkeksi lepäämään ja nauttimaan Suomen met-

sä- ja järviluonnosta. Alhaalla jyrkän vuoren tuntumassa sijaitsee Aulangonjärvi, jonka kyljestä työntyy jo aikaisemmin mainittu Lusikkaniemi.

Vuoren laella sijaitseva kahvilarakennus on alkuaan ollut vahdin asunto.

Kohde no 8. Laskeutumalla 322 porrasaskelmaa näköalaterassilta lähteviä kiviportaita myöten tullaan *karhuluolalle*. Karhuperhettä esittävää patsasta pääsee katsomaan myös kiertämällä vuori sinne johtavaa kävelytieta pitkin. Patsaan on veistänyt kiveen taiteilija Robert Stigell.

Karhuluolalta käsin on helppo huomata, miten jyrkästi Aulangonvuori kohoaa tällä suunnalla kohti muinaislinnaa. Luolalta Aulangonjärvelle päin kasvaa pieni *koivikko*, joka on pääasiallisesti rauduskoivua. Maassamme tavataan luonnonvaraisina kolme koivulajia: rauduskoivu, hieskoivu ja varpumainen vaivaiskoivu. Rauduskoivu kasvaa yleensä suuremmaksi kuin hieskoivu, ja näin ollen se on metsätaloudellisesti arvokkaampi. Pohjois-Suomessa esiintyy laajoilla alueilla lisäksi tunturikoivua, joka on hieskoivun alalaji. Molemmat koivut ovat kauniita ja soveltuvat erinomaisesti suomalaisen maisemaan antamaan pirteyttä ja valoisuutta monasti hyvin yksitoikkoiseen maisemakuvaan. Koivu kukkii Etelä-Suomessa toukokuun loppupuolella ja varistaa siemenensä (pähkylänsä) samana vuonna heinäkuusta alkaen. Koivulla esiintyy myös liuskalehtisiä muotoja, joita on istutettu myös luonnonsuojelualueelle. Koivulla tavataan hyvin erikoisena muotona visakoivu, joka samalla on taloudellisesti erittäin arvokas. Katso kohde no 12.

Karhuluola

Kohde no 9. Aulangonniemi. Eräs entisistä Aulangon lukuisista puistoalueista. Vielä nykyisin johtavat kiviportaatt rantaan, jossa oli everstin aikana venevalkama. Alueella kasvavista ulkomaisista puulajeista mainittakoon pihtakuusi ja lehtikuusi. Jaloista lehtipuista tavataan lehmus.

Kohde no 10. Metsälampi, tekolampi, jossa kesällä uiskentelee osa tarhutuista joutsenista sekä luonnonvaraisina sorsia ja lukeja. Lampea kiertävän polun tuntumassa kasvaa joukko ulkomaisia puulajeja, joista mainittakoon pihtakuusi, sembramänty ja lehtikuusi. Nämä kolme puulajia edustavat niitä ulkomaisia puulajeja, joita on maassamme viljelty pisimpään ja parhaalla menestyksellä. Pihtakuusta ja sembramäntyä on viljelty lähinnä koriste- ja maisemanhoidollisia näkökohtia silmällä pitäen. Lehtikuusta, lähinnä siperialaista lehtikuusta, on viljelty myös metsätaloudellisten ominaisuuksiensa vuoksi. Alueella kasvavista lehtikuusista osa on nk. risteymiä, joille on ominaista nopeakasvuisuus. Parhaissa tapauksissa tällaiset risteymät kasvavat paremmin kuin kumpikaan niiden vanhemmista.

Alueella kasvaa kolmessa eri kohdassa ryhmä kotimaisen kuusen nk. suru- eli pylväsmuotoja ja lammen itäpäässä joitakin pallokuusia. Edellisillä on lähes runkomyötäisesti riippuvat oksat, ja jälkimmäiset ovat kuin maasta pursuavia havupalloja. Jaloista lehtipuista kasvaa alueella mm. kynäjalava. Marjapuu ja erilaisia pensaita tavataan alueella runsaasti. Aivan tien laidassa kasvaa komea runkomainen kataja.

Kohde no 11. Äkkiväärän mutkan jälkeen tien vasemmalla puolella kasvaa melko laaja nuori mäntymetsikkö, joka on syntynyt metsänviljelyksen tuloksena. Vuonna 1948 istutettiin alalle neljän vuoden ikäisiä, kerran koulittuja taimia. Taimet istutettiin

Metsälammen rantaa

hyvin tiheään ilman säännöllistä istutusväliä. Siemen oli kerätty Vilppulassa kasvavista valiomännystä. Metsikköä on harvennettu lievästi kaksi kertaa.

Mänty kukkii Etelä-Suomessa keskimäärin kesäkuun toisen viikon aikana. Männyn käpy kehittyy ensimmäisen kesän kuluessa noin herneen kokoiseksi, ja seuraavan kesän kuluessa se saavuttaa lopullisen kokonsa. Siemen kypsyy syksyn kuluessa ja varisee seuraavana kevättalvena.

Männyllä, kuten kuusellakin, on useita rotuja ja erilaisia muotoja, jotka tosin ovat harvinaisempia kuin kuusella. Männyn sydänpuu erottuu punaisenruskean värinsä kautta jyrkästi vaaleankellertävästä mannosta. Mäntypuuta käytetään etenkin sahapuuksi, pylväiksi, ratapölkyiksi, kaivospuuksi ja kuitupuuksi. Tämän lisäksi mäntypuusta tehdään vaneria. Aivan tuntemattomia eivät liene myöskään männystä saatavat kemialliset tuotteet kuten mäntysuopa ja pineenitärpätti. Muinoin käytettiin mäntyä Suomessa erittäin paljon tervanpoltoon.

Kohde no 12. Visakoivikko. Metsikkö on perustettu v. 1939 istutamalla neljävuotisia, kerran koulittuja, Aulangon alkuperää olevia taimia. Metsikköä on harvennettu useita kertoja poistamalla tavallisia koivuja ja huonomuotoisia visakoivuja.

Visakoivu on erityisesti rauduskoivulla esiintyvä erikoinen muoto, hieskoivulla sitä vastoin tavataan harvemmin visan muodostusta. Visautuneita yksilöitä on löydetty myös muilla puulajeilla, mutta nämä esiintymät ovat verraten harvinaisia verrattuina visakoivun esiintymistiheyteen.

Visakoivun luontainen levinneisyysalue on suppea. Yksittäin ja pieninä ryhminä kasvavia visakoivuja tapaa erityisesti Etelä-Suomessa. Runsaimmat esiintymät tavataan Etelä-Hämeessä, mm. Aulangolla kasvaa melko paljon luonnonvaraista visakoivua. Maamme rajojen ulkopuolelta sitä tavataan eniten Neuvostoliiton Suomea lähinnä olevissa osissa.

Visaa muodostuu jälsisolukon epänormaalin toiminnan seurauksena. Se on perinnöllinen sairaus, jonka tuntomerkkejä ovat mm. visasolukon ruskea väri, visakuvioinnin moninaisuus ja niverä kasvatapa. Visakoivun ulkonaisista tuntomerkeistä ovat tärkeimmät rungossa enemmän tai vähemmän selvästi havaittavat, eri kokoiset ja muotoiset paukurat, juomut ja rengasmaiset epäsäännöllisyydet. Ulkoisia tuntomerkkejä ovat edelleen hidaskasvuisuus ja haaraisuus. Hyvin usein se kasvaa pensasmaiseksi. Visapuu on erittäin koristeellista, lujaa ja samalla sitkeätä. Visaa käytetään paljon puukonpäiden ja erilaisen koriste-esineiden valmistuksessa. Joskus näkee visasta tehdyn jopa huonekaluja. Visa on harvinaista ja arvokasta puuta. Se on ainoa kotimainen puu, jota myydään painon mukaan.

Kohde no 13. Tien laidassa kasvaa *ryhmä katajia*. Kataja on navupuista laajimmalle levinnyt, ja se kasvaa koko pohjoisella pallonpuoliskolla. Se on hyvin monimuotoinen, koristeellisimpia ovat sypressimäiset pylväskatajat.

Kataja kukkii keväällä aikaisin "lahnan kudun aikoihin" ja tuomen kukkiessa. Katajan käpymarja kypsyy lopullisesti vasta kolmantena kesänä kukkimisesta. Marjojen sanotaan olevan jossain määrin myrkyllisiä, mutta kuitenkin niitä on käytetty mm. munuaistaudin lääkkeeksi ja viinan maustamiseen!

Kataja kasvaa joutuisasti aivan nuorena, mutta kasvu laantuu hyvin pian. Hidaskasvuisuudesta huolimatta kataja saattaa eräissä tapauksissa saavuttaa hyvinkin korkean iän. Suurimmat maassamme tavatut katajat ylittävät 10 metrin korkeuden.

Katajan puu on hienosyistä, taipuisaa, kaunista ja hyväntuoksuista sekä kestäväää lahoamista vastaan. Puussa ei ole pihkatiehyeitä eikä pihkaa. Katajaa on aiemmin käytetty paljon astioiden valmistukseen.

Kohde no 14. Joutsenlampi, isompi kahdesta eversti Standertskjöldin aikana rakennetusta tekolammesta, on vuosikymmenien aikana ollut metsäpuiston keskipiste. Näin on vielä tänäkin päivänä. Maisema on puistomainen, tyypillinen kulttuurimaisema, jossa ihmiskäsi on tehnyt perusteellisimmat muutokset alkuperäiseen luontoon. Tosin aivan viimeistelty puistomaisuus on vähitellen häviämässä, kun eräät harvinaisemmat ja erikoisemmat kasvi- ja puulajit ovat tuhoutuneet.

Lammessa uiskentelee kesäisin suurin osa tarhatuista kyhmyjoutsenista, hanhista ja ankoista. Syksyisin kerääntyy lammelle suuret parvet sorsia ja lokkeja syömään syksyn viimeisiä herkkupaloja. Joutsenlammen ympäristössä tavataan joukko ulkomaisia puulajeja, joista mainittakoon pihtakuusi, sembramänty, lehtikuusi ja douglaskuusi. Kotimaisten puulajien metsiköistä kasvaa lammen eteläpäässä tervaleppä ja lammen itäreunalla haapa.

Tervaleppä, joka on kahdesta leppälajistamme arvokkaampi, kasvaa meren- ja järvenrannoilla, purojen varsilla ja rehevimmissä lehtokorvissa. Runsaasti vettä vaativana puuna se voi tulla toimeen vain pysyvästi kosteilla kasvupaikoilla. Tervaleppä kukkii aikaisin keväällä, Etelä-Suomessa keskimäärin huhtikuun puolivälissä. Siemenet varisevat tavallisesti saman vuoden syksyllä. Yleensä tervaleppä tekee itävää siementä hyvin vähän. Tervaleppän uudistuminen perustuu suuressa määrin sen hyvään vesomiskykyyn.

Tervaleppän puuaines on väriltään kaunista ja muistuttaa paljolti mahonkia. Tästä syystä mm. huonekaluteollisuus on kiinnostunut tervaleppästä.

Joutsenlammen itäpuolella sijaitseva *haapametsikkö* on syntynyt juurivesoista, joka onkin tyypillinen haavan luontainen uudistumistapa. Haapa uudistuu nimittäin erittäin heikosti siementaimista. Puhtaita haapametsiköitä tavataan maassamme vähän. Tämä johtuu haavan huonosta kilpailukyvästä — muut puulajit ottavat kasvupaikan helposti haltuunsa syrjäyttäen haavan vaatimattomaksi sekapuuksi. Kuitenkin haapa on saanut luonnossa oman erikoisen asemansa. Varsinkin vanhat haavat ovat maisemallisesti näyttäviä ja erikoisia iloisesti lipattavine lehtineen. Haapojen ontoissa rungoissa pesivät monet nisäkkäät ja linnut, niiden rungoissa ja lehvistöissä elää runsas ja monilajinen hyönteismaailma. Haavan kuori on myös monen eläimen, kuten hirven, jäniksen, majavan ja myyrän, herkku-ruokaa.

Haavan puuaines on jokseenkin valkoista, helposti työstettävää, mutta samalla sitkeää. Haapapuun kysyntä on suurempi kuin mitä sitä voidaan metsäteollisuudelle nykyisin kasvattaa. Se on erityisesti tulitikkuteollisuuden pääraaka-aine, mutta siitä voidaan valmistaa myös vaneria, lastuvillaa ja hienolaatuista paperia. Onpa se tullut tutuksi myös saunanlauteilla.

Kohde no 15. Alueelle on istutettu v. 1938 useita lajeja *ulkomaisia puulajeja* pieninä metsikköinä tai puuryhminä. Alueella kasvavilla ulkomaisilla puilla on ainoastaan koriste- ja maisemahoidollinen arvo. Kasvussa ne eivät pysty kilpailemaan kotimaisten puulajien kanssa. Miksi sitten viljellä ulkomaisia puulajeja maassamme? Paitsi että ulkomaiset puulajit tuovat vaihtelua monasti yksitoikkoiseen maisemakuvaamme, niillä on myös kiistaton arvonsa opetus-, tutkimus- ja jalostustyössä. Eräillä ulkomaalaisilla puulajeilla — tosin vain kahdella tai kolmella — on myös metsätaloudellista merkitystä. Näistä mainittakoon lehtikuusi, joka parhailla kasvupaikoilla saavuttaa saman tuotoksen kuin omat havupuumme ja joka on erittäin kestävä lahoamista vastaan. Lehtikuusta voidaan siten käyttää mm. maaja vesirakenteisiin. Puulaivojen aikakaudella lehtikuusta käytettiin laivanrakennusteollisuudessa.

Kohteessa kasvavista ulkomaisista puulajeista yksi, nimittäin omorikakuusi, on kotoisin Euroopasta, Balkanin vuoristosta. Ennen jääkautta omorikakuusi kasvoi hyvin laajalla alueella Euroopassa, mutta jääkausi työnsi sen aina Balkanin vuoristoon saakka. Siellä sitä nykyisin tavataan rajoitetulla n. 150 hehtaarin alueella pieninä erillisinä metsikköinä. Omorikakuusta on sen löytämisen jälkeen viljelty runsaasti eri puolilla Eurooppaa. Paitsi että se on kapeine ja usein maahan asti ulottuvine latvuksineen erittäin koristeellinen, se on myös osoittautunut kestäväksi erilaisia saasteita vastaan.

Kohde no 16. Luonnonmetsä. Alue, jossa metsä pidetään täysin luonnontilaisena, ts. alueella ei suoriteta hakkuuta eikä kuivuneita tai maahan kaatuneita puita korjata pois. Vastaavanlaisia alueita maassamme ovat luonnon- ja kansallispuistot.

Kohde tarjoaa erinomaisen tilaisuuden vertailla hoitamaton luonnonmetsää ja muun luonnonsuojelualan hoidettua maisemametsää.

Kohde no 17. Rauniolinnake. Ensimmäisiä everstin rakennuttamia rakennelmia, jota usein kuulee mainittavan entiseksi puolustuslinnakkeeksi. Sitä se ei kuitenkaan ole koskaan ollut, vaikka se monessa suhteessa muistuttaa keskiajan ritarilinnakkeita. Päinvastoin linnake rakennettiin täysin rauhanomaisia tarkoituksia varten. Linnakkeen torneista avautui nähtäviä loistava näköala Karlbergin kartanoon ja Vanajavedelle. Sotaisuudesta puhui ainoastaan pieni tykki, jolla paukuteltiin kunnialaukauksia vieraiden lähestyessä kartanoa ja jolla samalla ilmoitettiin kaupungin asukkaille, että Karlbergissa on juhlat.

Nykyisin Rauniolinnake muodostaa luonnolliset kulissit Aulangon Satuteatterin näyttämötoiminnalle. Teatteritoiminta aloitettiin Rauniolinnakkeen suojissa vuonna 1960.

Rauniolinnakkeen eteläinen torni

Kohde no 18. Onnentempeli. Korkean kiviröykkiön päälle rakennettu erikoinen pyörörakennus, jonka tarkoituksena ei aivan tarkalleen tunneta. Onnentempeli ja sen välittömässä läheisyydessä sijainnut kenttä olivat erityisesti tarkoitettuja juhla-alueeksi, jossa everstin aikana pidettiin kartanon alustalaisille vuosittain suuret kesäjuhlat. Juhlat pidettiin arkipäivänä, ja ne olivat kaikille pakolliset. Juhlapäivästä maksettiin palkka, aivan kuten nykyään itsenäisyyspäivästä.

Onnentempelissä oli alkujaan käsinmaalatut värilliset ikkunalasit, jotka kuitenkin rikottiin pian niiden valmistuttua. Itse tempeli on kuitenkin vielä toistaiseksi säilynyt pystyssä muistona ihmisystävällisestä ja luontoa kunnioittavasta eversti Hugo Standertskjöldistä.

Onnentempeli

Metsäntutkimustoiminta Aulangolla

Aulangon puistometsä on paitsi merkittävä matkailunähtävyys myös yksi Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusmetsäalueista. Laitoksen tutkimusmetsien yhteispinta-ala on lähes 150 000 hehtaaria, ja niiden sijainti selviää tämän esitteen takakannen kartakkeesta.

Aulangolla tutkitaan erityisesti kuusen, männyn ja pihlajan siemensatoa metsiköihin pystytettyjen karikesuppiloiden avulla. Lisäksi tutkijat ovat valinneet alueelta havaintopuuta, joiden kukintaa ja käpysatoa seurataan tarkoin.

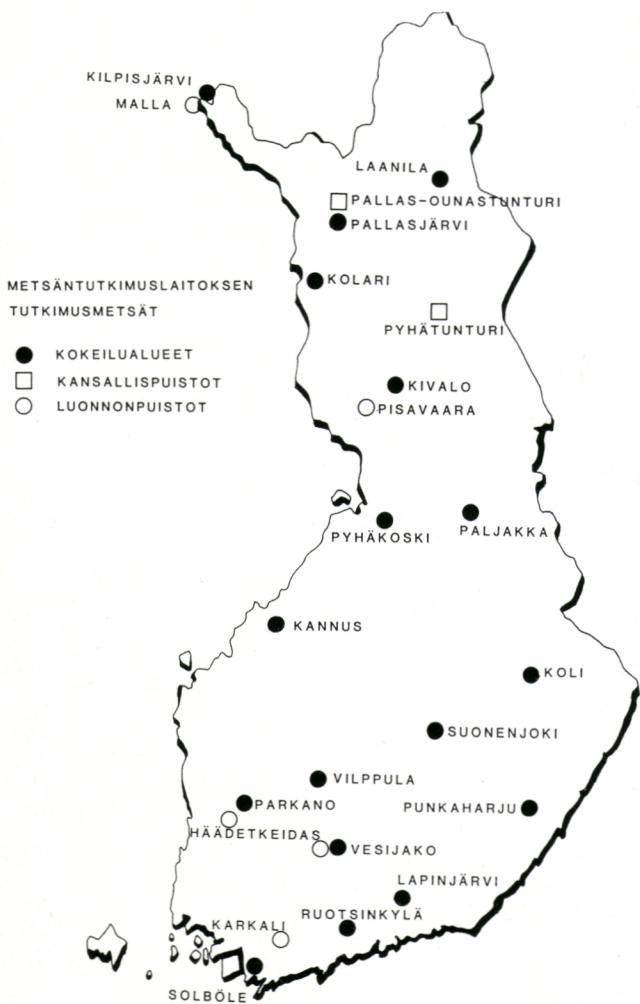
Tutkimukselle arvokkaita ovat myös alueelle istutetut varttuneet ulkomaisten puulajien metsiköt, visakoivikot ja kuusen tavallisesta poikkeavat muodot. Metsänjalostuksen tutkijoilla on Aulangolla kasvamassa vuonna 1954 istutettu rauduskoivun jälkeläiskoe. Siinä selvitetään Keuruulta valittujen pluspuiden vapaapölytysjälkeläistöjen kehitystä.

Puistometsän suuri kävijämäärä tarjoaa mahdollisuuksia myös metsien ulkoilu- ja virkistyskäytön tutkimukselle.

Aulanko on myös tutkimusmetsä. Metsäntutkijoiden karikesuppilo varttuneessa kuusikossa

Metsäntutkimuslaitos on maa- ja metsätalousministeriön alainen vuonna 1917 perustettu valtion tutkimuslaitos. Sen päätehtävänä on Suomen metsätaloutta sekä metsävarojen ja metsien tarkoituksenmukaista käyttöä edistävä tutkimus. Metsäntutkimustyötä tehdään lähes 800 hengen voimin yhdeksällä tutkimusosastolla ja kymmenellä tutkimus- ja kenttäasemalla. Tutkimus- ja koetoimintaa varten laitoksella on hallinnassaan valtionmetsiä yhteensä n. 150 000 hehtaaria, jotka on jaettu 17 kokeilualueeseen ja joihin sisältyy kaksi kansallis- ja viisi luonnonpuistoa. Kenttäkokeita on käynnissä maan kaikissa osissa.

Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusmetsät

